

ЄДНІСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ

ЯК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА
ЗАСАДА ПРАВОСУДДЯ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ
ТА ПРАКТИКИ

С. В. Прилуцький

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

У статті аналізується правова природа єдності судової влади як важливої конституційної засади з організації та здійснення правосуддя.

Ключові слова: єдність, судова влада, правосуддя, касація, апеляція.

В статье анализируется правовая природа единства судебной власти как важной конституционной основы в организации и осуществлении правосудия.

Ключевые слова: единство, судебная власть, правосудие, кассация, апелляция.

In the article legal nature of unity of department judicial is analysed as important constitutional basis in organization and realization of justice.

Keywords: unity, department judicial, justice, appeal.

У вітчизняній юридичній науці категорія «єдність судової влади» є достатньо новою, а її теоретичне осмислення та доктринальне розкриття ще у процесі концептуальної розробки. Проте, на наш погляд, саме проблеми, пов'язані з організаційною та процесуальною єдністю судової влади, сьогодні стали одним із наріжних каменів вітчизняного правосуддя. Водночас варто згадати, що ця проблема вже піднімалась у працях відомих дореволюційних вчених В. К. Случевського, І. Я. Фойницького, М. М. Розіна, М. А. Філіпова та ін.

Так, поняття єдності судової влади, на думку М. А. Філіпова, передусім витікає з поняття про державну владу взагалі й судову зокрема. Вчений розглядав державну владу як колективне право народу виражати свою індивідуальність шляхом її реалізації. Для забезпечення у державі порядку всі сили народу мають бути врівноважені та раціонально спрямовані. З цією метою усі матеріальні й духовні сили народу мають бути спрямовані на одну найвищу духовну мету – вдосконалення та прогрес, і найвищу матеріальну мету – суспільне благополуччя. Таке спрямування народ може отримати лише тоді, коли влада, яка керує його духовними та матеріальними силами, є цілісною. Форма вираження влади може бути одноособовою чи колегіальною, але в обох випадках повинна мати властивість єдності. Без останньої умови верховна державна влада неможлива.

Таким чином, однією з істотних умов державної влади, крім верховенства та самостійності, є її єдність. Але при цьому державна влада за предметом своєї юрисдикції розпадається на три складові: законодавчу, виконавчу (адміністративну), судову. Судова влада є однією із складових загальної державної влади та повинна, як і інші складові останньої, організуватися на засадах єдності [1, с. 424-425].

Водночас, аналізуючи природу єдності державної влади, М. М. Розін вважав, що «влади», про поділ яких стверджував Монтеск'є, виступають не чим іншим, як окремими формами, в яких виражається єдина державна воля, тобто різними функціями державної влади чи різними компетенціями її окремих органів. Будучи самостійними у межах своїх законних компетенцій та представляючи у цих рамках державну владу, всі ці органи, тим не менш, об'єднуються в єдину державну владу, неподільну за своєю природою [2, с. 70].

Ігнорування чи недостатньо чітке розуміння єдності державного суверенітету, а разом з тим зміщення центру ваги у політичних конструкціях на функціональний момент державних «влад» призводить до того, що практичний поділ влад стає нездійсненим або втілюється лише завдяки штучним пристосуванням та компромісам. Характерним є те, що кожна з форм влади у своєму зародку містить всі елементи інших влад. Ці зародки поступово атрофуються, але вони завжди можуть відновити своє життя, коли у цьому виявиться практична потреба. Так, парламент, завдяки інституту відповідальності міністрів, що обираються з парламентської більшості, мимоволі бере участь в адміністративній діяльності, а часто здійснює й судову владу (палата лордів у Англії, сенат в США та ін.). Виконавча влада має повноваження видавати укази, які за юридичною силою не поступаються законам, та водночас може брати участь у судовій діяльності. Прикладом цього є французький інститут адміністративної юстиції.

Найбільш проста, на перший погляд, відмінність функцій законодавця від функцій судді. З теоретичних позицій законодавець формує загальні юридичні норми на майбутнє. Суддя ж має справу з реальним судовим спором та конкрет-

ними фактами, до яких він повинен застосувати закон. Кожна нова справа вимагає від нього нового рішення, і попередні судові рішення не поширюють свою силу на нові суперечки.

Законодавець може, а іноді й повинен змінювати чи навіть відмінити прийнятим закони. Він повинен діяти синхронно з рухом та розвитком життя, бо в іншому випадку існує загроза закріплення та руйнації суспільства. Водночас суддя не може, поза випадків, передбачених законом, переглядати раніше вирішені справи – оскільки це порушить право і спокій громадян.

Законодавець, якого покликано стояти на сторожі суспільних інтересів, повинен проявляти творчу ініціативу. Суддя ж не повинен втручатися в спір за власною ініціативою, оскільки порушить свій обов'язок та роль у суспільстві. Це головні ознаки, що відрізняють діяльність законодавця від діяльності судді.

В житті ж ці відмінності далеко не такі прості, як на перший погляд. Безумовно судова діяльність є підзаконною, а судові рішення – це застосування закону до конкретної ситуації. Але саме застосування закону є справою нелегкою. Конкретна життєва ситуація не завжди проста, а положення закону не завжди чіткі й зрозумілі. Тоді на суд лягає обов'язок по тлумаченню закону, оскільки він не має права зупиняти розгляд справи з підстав неповноти, незрозумілості, суперечності, а іноді й відсутності закону. В таких ситуаціях суддя має керуватися «загальним смыслом» закону. З ускладненням сучасного життя та постійним розширенням сфери суспільних відносин, цей обов'язок суду стає все більше ускладненим. Така функція суду наближає його до діяльності законодавця з аутентичного тлумачення закону. Суддя тоді зобов'язаний продовжити роботу законодавця з конкретизації, розкриття

та наповнення закону життєвим змістом, тобто доводити до кінця творчу роль, яка стоїть перед законодавцем.

Найбільше ця роль проявляється в діяльності касаційних судів, покликаних наглядати за правильним тлумаченням закону та його одноманітним застосуванням. В цій сфері він безперечно продовжує функцію законодавця, якщо при цьому враховувати, що у деяких країнах існує касація не тільки в інтересах справи, а й в інтересах закону. За таких умов законодавчий характер діяльності касаційних судів стає ще більш очевидним [2, с. 71-72].

Хоча, звісно, касаційний суд за своїм призначенням передусім має забезпечувати в державі правильність правосуддя. Це завдання досягається двома шляхами: по-перше, негативним, що виражається у скасуванні судових рішень, які порушують закон, та, по-друге, позитивним, що полягає у вирішенні юридичних питань, які виникають у конкретних справах. Подібно до інших судів він приймає рішення, яке у конкретній справі має силу закону; таку ж силу, безумовно, повинні мати й роз'яснення закону, що дає касаційний суд. Від інших судових інстанцій касаційна відрізняється лише тим, що вона не здійснює розгляд справи по суті, обмежуючись лише оцінкою юридичних питань. Касаційними рішеннями, що приймаються у цих межах, забезпечуються єдність та одноманітність судової діяльності в державі. Єдиний на всю державу касаційний суд у цьому сенсі направляє судову практику. Якщо згодом при розгляді подібних справ суди не погодяться із роз'ясненнями касаційного суду, то останній, при надходженні до нього цих справ, має можливість наполягти на попередніх роз'ясненнях, або ж погодитись з новим тлумаченням [3, с.166].

Розкриваючи юридичну природу єдності судової влади, О. М. Філіпов слушно стверджував: «Якщо в державі до-

пустити дві або три окремі судові влади, з різною підсудністю та однаковими верховними правами, то хто ж тоді гарантує, що при їх однаковому верховенстві й самостійності, вони не будуть втручатися одна до одної, та між ними не буде постійних сутичок? Зрештою, чи не буде принизливим для гідності верховної судової влади, коли їй буде довірено лише обмежене коло справ, інші справи будуть вилучені з її відання та передані іншій владі. Тому ні сутність судової влади, ні її гідність не допускають того, щоб у державі були, з погляду на предмет, різні судові влади. Розмежування судової влади на цивільну, кримінальну, військову, комерційну, межову чи адміністративну допускати не можна. Допустима лише єдина верховна судова влада, з різними її органами чи відділеннями: цивільним, кримінальним, військовим, морським, комерційним, межовим чи адміністративним» [1, с. 425-426].

На таких же позиціях стояв І. Я. Фойницький, який вважав, що врівноваженість судової влади полягає в єдності її організації, яка забезпечує їй авторитет та силу. Об'єднання судової влади і забезпечення її зовнішньої самостійності втілюється шляхом підпорядкування всіх судових справ вищому касаційному нагляду одного суду. Будь-які відступи від такого порядку призводять до роздроблення судової влади та її ослаблення. Єдність, необхідна для зовнішньої самостійності судової влади, також підживляється надмірною строкатістю судових установ шляхом запровадження численних спеціалізованих судилищ. Кожен громадянин повинен легко і швидко знаходити суд, покликаний захищати його права. Тому єдність судової влади, крім іншого, встановлюється й поняттям природного судді; право бути судимим своїм законним суддею є одним із важливих політичних прав особи [3, с.159-160].

Наприклад, такий елемент єдності судової влади, як право особи на законного суддю, сьогодні прямо закріплено у ст. 101 Конституції Німеччини, де вказується, що ніхто не може бути вилучений із відання свого законного судді.

Негативним фактором, що обмежує єдність судової влади, на думку В. К. Случевського, є запровадження у державі надзвичайних чи особливих судів, які призначені для розгляду окремих кримінальних справ чи їх особливих категорій. Діяльність цих судів фактично встановлює межі діяльності загальних судів, а значить, обмежує засаду єдності судової влади [4, с.112].

Проведений огляд дореволюційної літератури свідчить, що минуле покоління вітчизняних науковців залишило нам важливе теоретичне підґрунтя щодо єдності судової влади як важливої засади з організації правосуддя. При цьому вчені минулої епохи досить чітко усвідомлювали проблеми, які можуть виникнути в разі поділу судової влади на окремі, відособлені гілки та заперечення єдності касаційної інстанції.

Узагальнюючи основні теоретичні положення, звернемо увагу на таке. Передусім, засада єдності судової влади коріниться в цілісності державної влади, єдиним джерелом якої в республіці є народ. Водночас єдність судової влади полягає у цілісності її організації та діяльності, що забезпечує її зовнішню самостійність та, крім іншого, втілюється підпорядкуванням усіх судових справ вищому касаційному нагляду одного суду. Забезпечення в державі правосуддя, як загальної мети судової влади, здійснюється шляхом касаційного нагляду за правильним тлумаченням закону та його одноманітним застосуванням. Єдиний на всю державу касаційний суд має спрямовувати судову практику в одне русло і забезпечувати цілісність права та його верховен-

ство. Тим самим касаційний суд за своїм призначенням покликаний гарантувати в державі правильність правосуддя шляхом забезпечення єдності судової діяльності.

Небезпека порушення єдності судової влади виникає тоді, коли в державі запроваджуються надзвичайні чи особливі суди.

Сьогодні принцип єдності судової влади складає основу побудови судових органів по вертикалі як в унітарних, так і федеративних державах, а своє закріплення знаходить в судоустрійному законодавстві чи власне в конституціях. Наприклад, згідно зі ст.117 Конституції Іспанії єдність судової влади визначається як основа організації та діяльності судів.

Хоча, як справедливо стверджує А. А. Девлікамов, цей принцип в унітарних і федеративних державах має різний зміст. Якщо в унітарній державі єдність судової влади і судової системи побудована на принципі централізму, тобто на основі створення однорівневої ієрархічної структури судових органів, то у федерації судова влада і системи судових органів формуються на основі поєднання централізації та децентралізації.

На відміну від унітарної держави, в систему судових органів федерації немінуче вносяться елементи децентралізації, що зумовлюється федеративним устроєм держави. В умовах розподілу державної влади на два її види – федеральну і територіальну – діє, як правило, дворівнева система судових органів. Підвідомчість між ними розмежована на основі принципів федералізму, а саме конституційного розмежування предметів відання і повноважень між федерацією та її суб'єктами, розмежування компетенції між федеральними органами державної влади і органами державної влади суб'єктів федерації. При цьому судами застосовується не лише федеральне, а й ре-

гіональне законодавство, тобто суб'єктів федерації.

Водночас централізація і децентралізація в системі судових органів федеративної держави можуть бути різними. Рівень децентралізації залежить від типу правової системи, моделі федералізму, особливостей державно-правової культури конкретної країни. Залежно від цього виділяються різні моделі судових систем у федераціях – в Австрії, Бельгії, Австралії, Канаді, Швейцарії, ФРН, США, Російській Федерації.

У федеральних державах романо-германської правової сім'ї, що орієнтуються на пріоритетну роль і верховенство закону, а також на інтенсивний розвиток кооперативного федералізму, природнішою є централізована судова система. Широка сфера предметів спільного відання (конкуруючі компетенції), механізми субсидіарної відповідальності центру і складових частин держави, їх співпраця і кооперація по лінії законодавчої і виконавчої гілок влади – усе це вимагає авторитетного судового арбітра, незалежного ні від федеральної, ні від регіональної влади, що ухвалює закони та здійснює їх виконання. З цієї причини ієрархія судових органів будується за принципом єдиної інстанційності судової влади, а вимоги єдності судової системи в цих державах досить жорсткі [5, с.15-16].

Водночас, при існуванні в судових системах спеціалізованих судів різне тлумачення закону, на думку М. І. Сірого, зростає «в арифметичній прогресії». Кожна ланка спеціалізованих судів відображає не загальносуспільні політико-правові та соціально-економічні інтереси, а виключно інтереси «свого» суспільного спектра. Й саме під впливом цих вузькоспрямованих інтересів прагне завжди «по-особливому» тлумачити закон. Унаслідок недосконалості законодавства та неоднакового його тлумачення, в судо-

вій системі об'єктивно виникає конкуренція судових рішень, що завжди може перерости в глобальну проблему невизначеності у праві. Саме для її подолання та забезпечення однакового застосування правових норм усіма без винятку судами країни й утворюється Верховний Суд як єдина касаційна інстанція, як суд, що своїми рішеннями утворює єдину для всіх інших судів нижчого рівня логіку застосування правових норм, єдину логіку розгляду відповідних категорій справ [6, с. 30].

На вітчизняній науковій ниві дослідження проблем єдності судової влади одним із перших розпочав В. В. Сердюк, який сформував з цього питання власне концептуальне бачення. На думку науковця, конституційні передумови становлення концепції єдності судової влади полягають у: рівності усіх перед законом і судом; виключністю судової влади; статусі Верховного Суду України як найвищого органу в системі судів загальної юрисдикції. Виключність судової влади обумовлює неможливість передачі функцій суду, в тому числі Верховного Суду України, іншим органам або посадовим особам.

Теоретичними підвалинами становлення концепції єдності судової влади є законодавчо закріплене поняття єдності судової системи. З урахуванням неподільності судової влади та судової системи, як її організаційним втіленням, засада єдності поширюється і на судову владу загалом. Аналіз закономірностей функціонування судової системи (рівновага, єдність, стабільність, стійкість до зовнішніх впливів) підтверджує, що в системі судів України загальні засади її побудови дотримуються частково. Хаотичне реформування призводить до утворення в ній нових елементів, які порушують рівновагу, підривають єдність, що призводить до зниження якості правосуддя [7, с. 21-22].

На думку В. В. Сердюка, головна ідея єдності судової влади полягає у тому, що всі

органи, які входять до судової системи або пов'язані з нею, мають бути в органічній єдності та взаємодії. На вершині судової ієрархії повинен бути «сильний» Верховний Суд України, основним призначенням якого є забезпечення процесуальної й організаційної єдності в діяльності судів загальної юрисдикції та органів, що належать до структури судової влади. «Найвищий судовий орган» як єдина й остаточна інстанція з розгляду (перегляду) справ, що виконує всі процесуальні функції, властиві судовій владі, має увінчувати всі судові підсистеми (загальної та спеціалізованої юрисдикції) в державі. Основна функція Верховного Суду України є здійснення правосуддя, яка полягає не лише у перегляді справ у касаційному порядку, а й розгляді справ по суті. Критерієм визначення підсудності справ Верховному Суду України по першій інстанції повинні стати складність справи, її значущість для суспільства та спрямування судової практики [7, с. 5-6].

Консолідація складових правового статусу та повноважень суду касаційної інстанції зумовлена вимогою по реалізації права на судовий захист і обґрунтовується напрацюваннями правових учень. Теоретичну складову побудови sudoустрою та місця у ньому суду касаційної інстанції становить, зокрема, вчення про судове право (щодо єдності юридичної природи інститутів sudoустройного, цивільного процесуального і кримінально-процесуального права), звернення до якого має забезпечити можливість розкриття двох основних складових: sudoустрою і судочинства (правосуддя). Крім того, орієнтуючою має бути й теорія систем (стійкість пірамідальних ієрархічно організованих систем, неможливість наявності у підсистемах тих самих властивостей, що має цілісна система, взаємозв'язок підсистеми з іншими частинами системи, похідність функцій частини системи від загальної

системи тощо), а також співвідношення судових ланок і судових інстанцій [8, с. 96].

У цьому сенсі справедливо лунають заперечення того, що немає як теоретичних, так і конституційних підстав встановлювати якісь форми оскарження й перегляду рішень судів – вищі, ніж касаційне оскарження. Таких підстав у Конституції немає і бути не може. Верховний Суд України є касаційною інстанцією саме тому, що функція касації – це найвища функція в ієрархії судових функцій. Вище касаційної функції жодних інших судових функцій не може бути за визначенням.

Касаційна інстанція в повному розумінні цієї правової категорії – це судова інстанція, юрисдикція якої поширюється на всю систему національного права в цілому, і яка є вищою для всіх судів без винятку. Отже, не може називатися касаційною інстанцією орган чи установа, юрисдикція яких поширюється лише на частину національного права, зокрема, господарське право, або ж законодавство про діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, про державну службу, вибори і т. п. [6, с. 33].

Тому при співвідношенні Верховного Суду України з вищими спеціалізованими судами у процесуальному аспекті (у контексті побудови триланкової судової системи) все гостріше стає питання про необхідність передачі процесуальних повноважень цих судів Верховному Суду України з метою забезпечення єдності касаційної інстанції та наділення вищих спеціалізованих судів апеляційними повноваженнями [7, с. 8].

Оскільки Конституція України не передбачає іншої, вищої за касаційну, функції судочинства, цілком логічно сподіватися, що дотримання принципу єдності суду касаційної інстанції під час подальшого реформування судоустрою зміцнить захисні властивості правового статусу суду касаційної інстанції та сприяти-

ме закріпленню за ним необхідного обсягу не тільки процесуальних, а й організаційних повноважень, за допомогою яких у країні буде досягнуто правосудності судових рішень [8, с.100].

Хоча у вітчизняній юридичній науці існують і протилежні погляди на це питання. На думку І. В. Назарова, принципу єдності судової системи може відповідати як моноцентристська система, так і судова система, що характеризується біцентризмом. У такому випадку для збереження єдності судової системи наявність декількох вищих судів, що очолюють судові органи різних судових юрисдикцій, може бути компенсована створенням єдиного дорадчого органу для координації непроцесуальної діяльності вищих судів і забезпечення єдиного розуміння чинного законодавства, однакового й правильного його застосування [9, с.109].

Водночас Р. О. Куйбіда обстоює необхідність створення у цивільній та кримінальній юрисдикції, яку сьогодні здійснюють загальні суди, Вищого цивільного суду України та Вищого кримінального суду України, до яких повинні бути передані від Верховного Суду України функції касаційної інстанції. У такому разі, на думку науковця, Верховний Суд України як суд найвищої інстанції зможе забезпечувати однакове застосування права судами однієї чи різних спеціалізованих юрисдикцій через перегляд судових рішень вищих судів за винятковими обставинами [10, с. 8-9].

Вбачається, що такі юридичні конструкції, як з теоретичної, так і практичної точки зору, себе не виправдовують. Після судової реформи 2010 р. та втілення такого підходу в практичне життя механізм судової влади України практично розбалансувався і став неспроможним для ефективного та доступного судочинства.

Хоча в статті 17 Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [11] і задекла-

ровано положення про єдність системи судів загальної юрисдикції, проте положення цієї ж статті цілком заперечили єдність судової влади. Передусім це пов'язано із нівелюванням статусу Верховного Суду України як найвищого (касаційного) судового органу. Цим законом на Верховний Суд України покладено «новітню» функцію по забезпеченню однакового застосування судами (судом) касаційної інстанції норм матеріального права. З самого початку втілення цього закону проявилися конструктивні суперечності, які унеможливили ефективність механізму судочинства. Передусім це розірваність судових юрисдикцій, що призводить до відсутності узгодженої та єдиної касаційної практики. Розрізнене правозастосування розбалансовує правову систему держави, обмежує доступ на судовий захист у Верховному Суді України.

Проблеми, на які раз по раз наштовхується вітчизняний законодавець при побудові судової системи, переважно пов'язані із упертим небажанням дотримуватись основних «законів юридичної архітектури» та ігноруванням теоретичних засад судової влади.

Заперечення єдності судової влади в Україні виражається у розрізненій та подрібненій на окремі й неузгоджені гілки судової системи, «удільності» систем судового управління та розірваності суддівського самоврядування, нерівності статусу суддів.

Безумовно, із ситуації, яка склалася, потрібно шукати виважене рішення, що ґрунтуватиметься передусім на Конституції України. Власне кажучи, один із варіантів такого рішення вже був запропонований у проекті Закону «Про судоустрій та статус суддів в Україні» від 02.06.2010 р. № 6450-1.

Передусім цей законопроект безпосередньо закріплював засаду єдності судової влади як основу організації та діяль-

ності судів, а у ст. 23 передбачав, що системі судів загальної юрисдикції мають складати: місцеві суди; апеляційні суди та вищі спеціалізовані суди; Верховний Суд України.

Безумовно, проблема організації касаційної інстанції в Україні – це лише «вершина айсберга» вітчизняної судової системи. Потрібно чітко усвідомлювати, що головний тягар судочинства несуть суди першої ланки, які розглядають справи по суті. Тому кардинальних змін в організації та діяльності судової системи передусім потребують місцеві суди. Перевантаженість місцевих суддів провадженнями різного характеру та складності, ненормативність їх навантаження часто позначаються на швидкості і на якості роботи. За таких умов суддівська діяльність перетворюється в рутину та бездушний бюрократизм.

Вбачається, що з метою ефективної організації та діяльності судів першої ланки місцеві суди мають бути чітко диференційовані на суди малої (мирові) та загальної інстанції (міські, районні, окружні). В основу таких змін мають лягти чіткі розрахунки на основі соціологічних, демографічних та статистичних даних.

Оскарження рішень судів малої інстанції має бути обмеженим рамками апеляційного провадження. Водночас апеляційні суди повинні забезпечувати повноту апеляційного провадження. Повернення справ на новий судовий розгляд до місцевих судів має бути зведене до мінімуму. Реалізація права сторін на оскарження та перегляд судового рішення повинно забезпечуватися у рамках апеляційного провадження. За таких умов касація має бути не загальним правом особи на чергове (після апеляції) оскарження з метою перегляду та зміни судового рішення, а передусім гарантією судової влади щодо захисту права та забезпечення його верховенства.

Список використаної літератури

1. *Филиппов М. А.* Судебная реформа в России: В 2-х т. / М. А. Филиппов. – СПб.: Типография В.Тушнова, 1871-1875. – Т.1. – 1871. – 631 с.
2. *Розин Н. Н.* Судебная власть // Вопросы права. – Журнал научной юриспруденции. – Книга IX (1). – М., типолитография товарищества Владимир Чичерин, 1912. – С. 64-82; Також див.: Еллинек Г. Право современного государства. Общее учение о государстве / Г. Еллинек. – СПб.: Юридический книжный магазин И. К. Мартынова, 1908. – 599 с.
3. *Фойницкий И. Я.* Курс уголовного судопроизводства / И. Я. Фойницкий. – С.Пб.: Альфа, 1996. – Т. I. – 552 с.
4. *Случевский В. К.* Учебник русского уголовного процесса / В. К. Случевский. – Введение. Судоустройство. – М.: Зерцало, 2008. – 400 с.
5. *Девликамов А. А.* Судебная власть в федеральном государстве: сравнительно-правовое исследование: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / А. А. Девликамов. – М., 2007. – 28 с.
6. *Сірий М. І.* Касація – основна функція Верховного Суду України / М. І. Сірий // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – №4(116). – С. 29-34.
7. *Сердюк В. В.* Правовий статус Верховного Суду України в системі судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. –12.00.10 / В. В. Сердюк. – К., 2009. – 38 с.
8. *Ткачук О. С., Глущенко С. В.* Сучасне реформування судової системи України в аспекті єдності суду касаційної інстанції / О. С.Ткачук, С. В. Глущенко // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2012. – №1(4). – С. 95-106.
9. *Назаров І. В.* Судові системи країн Європейського Союзу та України: генезис та порівняння: Монографія / І. В. Назаров. – Х.: ФІНН, 2011. – 432 с.
10. *Куйбіда Р. О.* Організація і розвиток сучасної судової системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. – 12.00.10 / Р. О. Куйбіда. – К., 2006. – 21 с.
11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №№ 41-45. – Ст. 529.